

Mišljenje studenata i zaposlenih odgajatelja o uključivanju djece s poremećajima iz spektra autizma

Puček, Valentina

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:802962>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-22**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

VALENTINA PUČEK

ZAVRŠNI RAD

**MIŠLJENJA STUDENATA I ZAPOSLENIH
ODGAJATELJA O UKLJUČIVANJU DJECE S
POREMEĆAJEM IZ SPEKTRA AUTIZMA U
PREDŠKOLSKE USTANOVE**

Čakovec, rujan 2020.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Čakovec)**

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Valentina Puček

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Mišljenja studenata i zaposlenih odgajatelja o uključivanju djece s poremećajem iz spektra autizma u predškolske ustanove

MENTOR: izv. prof. dr.sc. Jasna Kudek Mirošević

SUMENTOR: Dr. sc. Zlatko Bukvić, prof. rehab.

Čakovec, rujan, 2020.

SAŽETAK

Poremećaj iz spektra autizma pripada skupini pervazivnih razvojnih poremećaja koji obuhvaća niz poteškoća u socijalnoj interakciji i komunikaciji, ponavljajućih stereotipnih radnji, poteškoća u govoru i komunikaciji, poteškoća u obavljanju jednostavnih radnji kao što su hranjenje i oblačenje. Najčešće se javlja do treće godine djetetovog života i traje cijeli život. Poremećaj se ne može izliječiti, ali djeca s poremećajem iz spektra autizma mogu uz odgovarajuću pomoć i podršku napredovati u svim ili barem u većini razvojnih područja. Jedan od načina pružanja podrške je uključivanje u predškolske ustanove sa ostalom djecom urednog razvoja. Terapijski programi i rehabilitacijski postupci u koje su uključena djeca s poremećajem iz spektra autizma neće promijeniti njihov način razmišljanja, poimanja i zapažanja, ali ih može osposobiti za veću samostalnost, uključivanje u društvenu zajednicu i procese socijalizacije. Važno im je osigurati jednake odgojno-obrazovne uvjete i poticajno okruženje za njihov daljnji razvoj.

Cilj ovog rada je istražiti što studenti i odgajatelji misle o uključivanju djece s poremećajem iz spektra autizma u predškolske ustanove, jesu li kompetentni za rad i imaju li potrebna znanja i vještine te kako se nose sa izazovima na koje nailaze kod djece sa poremećajem iz spektra autizma. Za potrebe ovog završnog rada provedeno je istraživanje putem anketnog upitnika pod nazivom „Mišljenje studenata i zaposlenih odgajatelja o uključivanju djece s poremećajem iz spektra autizma u predškolske ustanove“ koji je sadržavao ukupno 25 pitanja na koja su odgovarali i svoje mišljenje iskazali studenti ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja i zaposleni odgajatelji u predškolskim ustanovama. Rezultati upitnika su pokazali da se veliki broj ispitanika slaže sa uključivanjem djece s poremećajem iz spektra autizma u predškolske ustanove, ali i da se trebaju dodatno educirati za rad sa djecom s poremećajem iz spektra autizma.

Ključne riječi: poremećaj iz spektra autizma, poteškoća, terapije, uključivanje.

SUMMARY

The autism spectrum disorder belongs to a group of pervasive developmental disorders that encompasses a range of difficulties in social interaction and communication, repetitive stereotypical actions, difficulties in speech and communication, difficulties in performing simple actions such as feeding and dressing. It most commonly occurs by the third year of a child's life and lasts a lifetime. The disorder cannot be cured, but children with autism spectrum disorder can progress in all or at least most areas of development with appropriate help and support. One of the ways to provide support is to include them in preschool institutions with other children of orderly development. Therapeutic programs and rehabilitation procedures involving children with autism spectrum disorder will not change their way of thinking, understanding and observing, but it can enable them for greater independence, inclusion in the social community and socialization processes. It is important to provide them with equal educational conditions and a stimulating environment for their further development.

The purpose of this paper is to investigate what students and preschool teachers think about the inclusion of children with autism spectrum disorder in preschools, whether they are competent to work and have the necessary knowledge and skills, and how they deal with the challenges faced by children with autism spectrum disorder. For the purposes of this final paper, a survey was conducted through a questionnaire entitled "Opinion of students and preschool teachers on the inclusion of children with autism spectrum disorder in preschool institutions" which contained a total of 25 questions answered and expressed by students and employed preschool teachers. The results of the questionnaire showed that a large number of respondents agree that children with autism spectrum disorder should be included in preschool institutions, but also that they need to be further educated to work with children with autism spectrum disorder.

Keywords: autism spectrum disorder, difficulty, therapies, inclusion.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. POREMEĆAJ IZ SPEKTRA AUTIZMA	2
2.1 Obilježja djece s poremećajem iz spektra autizma (PSA)	3
2.2 Etiologija poremećaja iz spektra autizma (PSA)	5
2.3 Pristup djeci s poremećajem iz spektra autizma (PSA)	6
3. METODA ISTRAŽIVANJA	9
3.1 Cilj istraživanja	9
3.2 Procedura istraživanja i ispitanici	9
3.3 Instrument istraživanja	9
4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	10
4.1 Opće informacije o ispitanicima	10
5. RASPRAVA	23
6. ZAKLJUČAK	26
7. LITERATURA	27
Izjava o izvornosti završnog rada	29

POPIS GRAFOVA

Graf 1 –Raspodjela ispitanika prema spolu	10
Graf 2 – Dobna struktura ispitanika	10
Graf 3 – Raspodjela studenata po godinama studija.....	11
Graf 4 – Radno iskustvo ispitanika u predškolskoj ustanovi	11
Graf 5 – Stupanj obrazovanja ispitanika.....	12
Graf 6 – Susretanje ispitanika sa djetetom koje ima PSA	12
Graf 7 – Rad ispitanika u skupini sa djetetom koje ima PSA.....	13
Graf 8 – Iskustvo ispitanika u radu s djecom sa PSA.....	13
Graf 9 – Rezultati o stečenom znanju i vještinama za rad s djecom s PSA kroz obrazovanje	14
Graf 10 – Rezultati o tvrdnji kako nije problem imati dijete s PSA u skupini	14
Graf 11 – Rezultati o kompetencijama za rad s djecom s PSA	15
Graf 12 – Rezultati o prihvaćanju djece s PSA	15
Graf 13 – Rezultati o uključivanju djece s PSA u predškolske ustanove.....	16
Graf 14 – Rezultati o koristi za autističnu djecu da borave u odgojnoj skupini sa ostalom djecom koja nemaju teškoće.....	16
Graf 15 – Rezultati o poticanju ostale djece u odgojnoj skupini da pomognu autističnom djetetu oko oblačenja ili higijene.....	17
Graf 16 – Rezultati o poticanju ostale djece da sudjeluju u igri sa autističnim djetetom....	17
Graf 17 – Rezultati o čestom razgovoru s drugom djecom o prihvaćanju različitosti kod autistične djece	18
Graf 18 – Rezultati o održavanju roditeljskih sastanaka na temu poštivanja i prihvaćanja različitosti	18
Graf 19 – Rezultati o održavanju individualnih roditeljskih sastanaka sa roditeljima koji imaju dijete s PSA	19
Graf 20 – Rezultati o primjerenom prostoru u odgojnoj skupini za djecu s PSA	19
Graf 21 – Rezultati o primjenjivanju vizualnih pomagala, potpomognute komunikacije, raznih didaktičkih materijala u radu s djecom s PSA.....	20
Graf 22 – Rezultati o dodatnom educiranju za rad sa autističnom djecom	20
Graf 23 – Rezultati o važnosti česte suradnje i savjetovanja odgojitelja i stručnih suradnika kao preuvjeta uključivanja djece s PSA	21
Graf 24 – Rezultati o važnosti edukacije odgojitelja kao preuvjeta uključivanja djece s PSA	21
Graf 25 – Rezultati o zapostavljanju ostale djece u odgojnoj skupini ako je u nju uključeno dijete s PSA	22

1. UVOD

Tema ovog završnog rada je Mišljenje studenata i zaposlenih odgajatelja o uključivanju djece s poremećajem iz spektra autizma u predškolske ustanove. Djeca s poremećajem iz spektra autizma nailaze na razne prepreke i susreću se sa nepoštivanjem i neuvažavanjem različitosti. Stoga, djecu s poremećajem iz spektra autizma treba uključiti u redovne predškolske ustanove kako bi dobili kvalitetno inkluzivno okruženje, određenu potporu od odgajatelja i pokušali se socijalizirati sa djecom urednog razvoja.

Prema Bouillet:

Cilj tako organiziranog odgoja i obrazovanja je stvaranje sustava koji je prilagođen različitostima djece i koji svoj djeci osigurava kvalitetne uvjete za učenje, bez obzira na različitosti njihovih potreba. Polazne točke tako shvaćenog integriranog odgoja i obrazovanja su sva djeca, posebne odgojno-obrazovne potrebe, odgovarajući standardi i redovite odgojno-obrazovne ustanove. (Bouillet, 2010, str. 39).

Osiguravanje jednakih obrazovnih šansi i poticajnih odgojno obrazovnih okruženja bitan je preduvjet socijalne integracije onih koji su zbog različitih etioloških čimbenika na tom putu suočeni s mnogim teškoćama. U tom procesu najizravnije sudjeluju odgojitelji i učitelji, koji, suočeni s raznolikim posebnim potrebama djece u svojim odgojnim skupinama i razrednim odjelima, i sami zahtijevaju posebne programe potpore: od edukacije o odgojno-obrazovnim posebnostima pojedinih skupina djece, do praktične pomoći u svakodnevnom radu (Bouillet, 2010, str.8).

Bujas Petković ističe:

Učitelj koji radi s djecom s poremećajima iz autističnog spektra trebao bi imati solidno znanje o autizmu i specifičnim metodama rada, a to je znanje potrebno stalno nadograđivati. Također bi trebao imati određene osobine i motivaciju da sve to poveže i korisno primijeni. Na veći dio toga može se utjecati edukacijom koju učitelji, u ovom slučaju edukacijski rehabilitatori, stječu tijekom studija i cjeloživotnim stručnim usavršavanjem (Bujas Petković, 2010, str. 239).

„Poticanje normalnog razvoja, samostalnosti i socijalizacije, a uz slabljenje negativnih oblika ponašanja (agresije, stereotipije, autoagresije) glavni su ciljevi liječenja, odgoja i obrazovanja, dakle, ukupne rehabilitacije osoba s autizmom“ (Nikolić, 1992, str.10).

2. POREMEĆAJ IZ SPEKTRA AUTIZMA

Poremećaj iz spektra autizma je pervazivni razvojni poremećaj koji počinje u djetinjstvu, najčešće u prve tri godine života, zahvaća gotovo sve psihičke funkcije i traje cijeli život. „Pervazivni razvojni poremećaji teška su oštećenja rane dječje dobi na tri područja razvoja, i to: razvoju socijalne interakcije, verbalne i neverbalne komunikacije uz postojanje stereotipnog ponašanja, ograničenih interesa i aktivnosti“ (Bujas Petković, 2010, str.40).

Otkrio ga je američki psihijatar Leo Kanner koji je proučavao jedanaestero djece sa psihičkim poremećajima i uvidio simptome među kojima su se isticali poremećaji ponašanja i govora.

Bujas Petković navodi:

Zbog simptoma i dobi u kojoj se pojavljuje, poremećaj je nazvao infantilnim autizmom (infantilni zbog pojavljivanja u ranom djetinjstvu, u prve tri godine života, a autizam zbog dominantnih simptoma poremećaja komunikacije – autis, grč. sam). (Bujas Petković, 2010, str.6).

„Osobito se govor razvija kasno, uopće se ne razvije ili počinje nazadovati“ (Nikolić, 1992, str.10).

O djeci s poremećajem iz spektra autizma Bujas Petković ističe da:

U djece s autizmom, katkad, već u dojenačkoj dobi mogu se primijetiti prvi znakovi bolesti: rani poremećaj prehrane (odbijanje dojke ili bočice, prihvatanje samo određene hrane), poremećaj sna, plačljivost, autoagresija, pretjerana mirnoća ili nemir, odsutnost anticipirajućeg držanja djeteta i postularna adaptacija (mišićna atonija ili rigiditet), smanjen interes za igračke, pretjerana anksioznost, nezainteresiranost za zbivanja u okolini. U neke djece nedostaje emocionalne povezanosti s roditeljima. Nedostatak pogleda oči u oči mnogi autori navode kao jedan od bitnih simptoma autizma (Bujas Petković, 2010, str.103).

2.1 Obilježja djece s poremećajem iz spektra autizma (PSA)

„Osnovni su simptomi poremećaja nedostatak emocionalnih odgovora prema ljudima i stvarima (nedostatak socijalne interakcije), nedostatak verbalne i neverbalne komunikacije, osobito poremećaj u razvoju govora, bizarnosti u ponašanju i stereotipije“ (Bujas Petković, 2010, str.6). „Taj poremećaj utječe na sposobnost osobe da koristi i razumije socijalnu komunikaciju i interakciju te da bude fleksibilna u svojem razmišljanju, ponašanju i upotrebi mašte. Pored toga, autizam prate problemi s hipoosjetljivošću i hiperosjetljivošću na senzorne podražaje“ (Elizabeth Morling, Colleen O'Connell, 2018, str.19). Djeca s poremećajem iz spektra autizma često su preosjetljivi na buku, razne zvukove, dodir, određenu hranu i mirise pa je važno pokušati ih ne dovoditi u situacije u kojima će pretjerano reagirati agresivnošću ili autodestruktivnim ponašanjem.

Dijete s poremećajem iz spektra autizma ponaša se kao da ne čuje, ponaša se kao da je gluho, ne reagira i ne odaziva se na svoje ime.

Nikolić navodi da:

Dijete prima podražaj, ali dijelovi mozga koji ga trebaju prihvatiti i shvatiti ne funkcioniraju, i dijete zbog toga nije sposobno shvatiti smisao slušnih poruka. Ovo dovodi do anksioznosti, straha, neraspoloženja, nemoći i dijete može reagirati na najrazličitije načine od povlačenja do agresije i autoagresije (Nikolić, 1992, str.47).

Kako bi se poremećaj iz spektra autizma dijagnosticirao, dijete treba imati barem devet simptoma koje navodi Bouillet:

Velike teškoće u druženju i igranju s drugom djecom, ponaša se kao da je gluho, ima jak otpor prema učenju, nema straha od stvarnih opasnosti, ima snažan otpor prema promjenama u okolini, radije se koristi gestom ako nešto želi, smije se bez razloga, ne voli se maziti i ne voli da ga se nosi, pretjerana fizička aktivnost (hiperaktivnost), izbjegava pogled oči u oči, neuobičajena vezanost za objekte ili dijelove objekata, dijete okreće predmete i potreseno je ako je u tome prekinuto, sklono je ponavljajućim i čudnim igrama i često se drži po strani. Navedeni simptomi autizma dovoljno govore o teškoćama ranog i pravodobnog dijagnosticiranja tog poremećaja. Naime, ponašanje djeteta prije nego što napuni dvije godine nije dovoljno jasno da bi se mogla postaviti konačna dijagnoza, a govorni i jezični razvoj traje i dulje (Bouillet, 2010, str.163).

Bujas Petković (2010) navodi osnovne karakteristike poremećaja iz spektra autizma prema Kanneru (1943.):

- nemogućnost djeteta da uspostavi normalne kontakte s roditeljima, djecom i drugim ljudima općenito
- zakašnjeni razvoj i uporaba govora na nekomunikativan način (eholalija, metalalija, neadekvatna uporaba zamjenica)
- ponavljajuće i stereotipne igre i opsesivno inzistiranje na poštovanju određenog reda
- nedostatak mašte i dobro mehaničko pamćenje
- normalan tjelesni izgled.

Karakteristika djece s poremećajem iz spektra autizma su poteškoće u emocionalnom, socijalnom, intelektualnom, perceptivnom i motoričkom razvoju. Poznato je da neka djeca s poremećajem iz spektra autizma mogu imati razdoblje urednog razvoja, a zatim iznenada dolazi do promjena u psihičkom razvoju. Djeca s poremećajem iz spektra autizma imaju poteškoće sa razvojem govora i učenja, poremećajima prehrane i spavanja, hiperaktivnosti, izljevima bijesa i destruktivnim i agresivnim ponašanjem. Često se izoliraju i skloni su povlačenju u sebe, djeluju nezainteresirano za okolinu, ne druže se sa vršnjacima, izbjegavaju pogledati drugu osobu u oči, ne smiješe se, kod igre dugotrajno gledaju u jedan objekt i općenito zaostaju u simboličnoj igri. „Autistično dijete igra se gledajući vlastite ruke, uvijek na isti način, okreće ih, približava i udaljava od lica“ (Nikolić, 1992, str.59). Kod djeteta izostaje igra sa drugom djecom, jednostavno ga ne zanima i često ju i ne razumije.

Poremećaj iz spektra autizma se pojavljuje najčešće u prve tri godine djetetova života i češći je kod dječaka nego kod djevojčica.

Bujas Petković navodi da:

Djeca s autizmom imaju smanjenu sposobnost imitacije, pa su njihove igre nemaštovite i stereotipne, uz rituale i kompulzivne fenomene, a u igri ne imitiraju životne situacije kao što to rade zdrava djeca. Igračkama se koriste na neadekvatan način, vezuju se za određene predmete koje neprestano nose sa sobom, iako im je potpuno strana njihova stvarna upotreba (Bujas Petković, 2010, str.104).

Poremećaj iz spektra autizma se kreće na kontinuumu od blagih do izrazito teških odstupanja i to najčešće ovisi o pružanju potpore u prostoru u kojem dijete boravi. U

poremećaju autističnog spektra postoji širok raspon određenih vještina kod djeteta. Dok neka djeca imaju jako teška oštećenja u rastu i razvoju i nikako ne funkcioniraju u društvu, postoje i druga djeca koja su autistična, ali imaju određene sposobnosti.

Greenspan i sur. navode da djeca s poremećajem iz spektra autizma:

Mogu biti u stanju memorirati cijele knjige ili izvršavati određene matematičke radnje, mogu čak biti preuranjeno napredna u nekih područjima kao što je čitanje – ali nisu u stanju povezati namjeru ili emociju s tim sastavnim dijelovima i tako zadati svrhu i smisao svojem načinu funkcioniranja (Greenspan i sur. 2003, str.309).

Djeca s poremećajem iz spektra autizma sa posebnim sposobnostima i talentirana za neko područje nazivamo idiot-savant osobe ili autistic-savant. Idiot-savant su osobe sa intelektualnim oštećenjem, ali imaju jednu ili više sposobnosti iznad razine koje posjeduju prosječne osobe. Takva djeca su darovita u području matematike, glazbe, likovnog izražavanja, pamćenja, izračunavanja kalendara i ostalo.

O djeci s poremećajem iz spektra autizma, Bujas Petković tvrdi da:

Iako su se prije takve osobe smatrale čudom, posljednjih je dvadesetak godina opisan veći broj takvih primjera, tako da je moguća statistička obrada u analizi i istraživanju te nadasve zanimljive i rijetke pojave, koja je važna i za proučavanje funkcija SŽS-a, posebno desne, nedominantne hemisfere (Bujas Petković, 2010, str.154).

2.2 Etiologija poremećaja iz spektra autizma (PSA)

„Autizam je kompleksan razvojni poremećaj čiji specifičan uzrok još nije poznat, no sigurno je riječ o multikauzalnoj etiologiji, pri čemu različiti uzroci (neurobiološki i genski) dovode do slične kliničke slike stanja koje nastaje u ranom djetinjstvu i traje cijeli život“ (Škrinjar, 2001, str.303).

Etiologija poremećaja iz spektra autizma nije još u potpunosti poznata, ali je vjerojatno da se radi o više uzroka koji daju kliničku sliku sa simptomima poremećaja socijalne interakcije, verbalne i neverbalne komunikacije, stereotipnog ponašanja i ponavljajućih radnji. Mogući uzroci autističnog poremećaja su genetički utjecaji, neurofiziološke abnormalnosti, faktori rizika, metabolički poremećaji i uzroci povezani sa mentalnom retardacijom. Problematična

trudnoća sa oštećenjem ploda, trauma prilikom porođaja, virusne infekcije ili prijevremeni porod mogu uzrokovati moždano oštećenje i biti uzrok razvoja autizma kod djeteta. Spominju se i psihogeni uzroci kao što je emocionalna hladnoća roditelja i nedostatak pažnje od majke, separacija od roditelja, stresovi i traumatski događaji, obiteljski konflikti koji nepovoljno utječu na dijete. Oni često mogu uzrokovati poremećaj psihomotornog razvoja, ali rijetko uzrokuju teške psihičke poremećaje kao što je autizam pa se takve tvrdnje odbacuju kao uzrok.

2.3 Pristup djeci s poremećajem iz spektra autizma (PSA)

„U prošlosti se smatralo da su djeca s autizmom nesposobna za obrazovanje pa su upućivana na posebne odjele ustanova za djecu s mentalnom retardacijom. Danas je, međutim, poznato da ne postoje djeca koja se ne mogu odgajati ili obrazovati, najbolji rezultati postižu se individualiziranim, prilagođenim programima“ (Bouillet, 2010, str.164).

Poremećaj iz spektra autizma je razvojni poremećaj koji uvelike utječe na socijalnu integraciju djeteta pa tako i njegove obitelji. Uključivanjem autističnog djeteta u predškolsku ustanovu pružamo podršku i razumijevanje te mu dajemo mogućnost za obrazovanje bez diskriminacije i predrasuda. Svako dijete s poteškoćom je jedinstveno i drugačije te ga moramo poticati u razvoju, prihvatiti u potpunosti i svakom pristupiti na drugačiji način. U odgoju i obrazovanju djece s poremećajem iz spektra autizma važno je poticati aktivno sudjelovanje djece u procesu odgojno-obrazovnog rada jer isključivanjem, takva djeca ostaju zaglavljena u svom svijetu. Svakom djetetu treba pristupiti individualno, proučiti za što je sposobno, koje su mu jake strane, a raditi na sposobnostima koje su mu ograničene.

Bouillet navodi „da je bit odgojno-obrazovne inkluzije osiguravanje različitih oblika i sadržaja edukacijsko-rehabilitacijske prakse, koja se temelji na načelu pozitivne diskriminacije i osiguravanju jednakih obrazovnih šansi za svu djecu“ (Bouillet, 2010, str.266).

Bouillet također navodi da:

Kreiranje odgovarajućeg didaktičko-metodičkog plana odgoja i obrazovanja počinje od pravodobne identifikacije posebnih odgojno-obrazovnih potreba djece s teškoćama socijalne integracije. U svojoj biti takav program predstavlja smanjenje dubine i širine odgojno-obrazovnih sadržaja, a individualizirani pristup nalaže da razinu i sadržaj prilagodbe ne određuju vrsta i stupanj teškoća u razvoju već mogućnosti i potrebe svakog djeteta (Bouillet, 2010, str.43).

Važnu ulogu u odgoju i obrazovanju djece sa poteškoćama, odnosno, djece s poremećajem iz spektra autizma, imaju odgajatelji u predškolskim ustanovama koji trebaju imati potrebne vještine i znanja u području inkluzije i savjetovati se sa edukacijsko-rehabilitacijskim stručnjacima. Ukoliko je u odgojnu skupinu uključeno dijete sa teškim poteškoćama, ono ima pravo na dodatnog odgajatelja, rehabilitatora ili asistenta koji će stvarati uvjete za uključivanje u predškolske ustanove, kroz rad će pratiti, proučavati i utvrditi specifične potrebe i sposobnosti djeteta sa posebnim potrebama i surađivat će sa ostalim odgajateljima i roditeljima djeteta.

Bouillet u svom radu ističe:

Zahtjevi za većim angažmanom predškolskih ustanova u praćenju i podupiranju ranog razvoja djece osobito su pojačani u vrijeme kada se od predškolskih programa očekuju da budu primjereni djeci vrlo različitih sposobnosti, talenata i ponašajnih teškoća. Ta okolnost odgajatelje svakodnevno dovodi u situacije u kojima se suočavaju s različitim izazovima jer moraju kreirati i provoditi programe koji će odgovoriti na najrazličitije potrebe djece u ranoj i predškolskoj dobi. Istodobno se od njih očekuje da osiguraju dokaze učinkovitosti i kvalitete programa koji provode (Bouillet, 2011, str.323).

Bouillet također navodi da:

Teškoće u društvenoj komunikaciji kod autizma su takve da, ako odgojitelji i učitelji dovoljno ne potiču takvo dijete na aktivno sudjelovanje i ako ga ne vode i ne upućuju, ono može ostati isključeno iz društvenog kontakta i zaokupiti se svojim ponavljajućim aktivnostima. Dobar metodički postupak temelji se na pretpostavci da svaki zadatak treba rastaviti na jednostavne i jasne dijelove (faze), s jasno definiranim ciljem u svakoj fazi. Dobro postavljeno učenje je djelotvorno jer autistična djeca traže predvidljivost (Bouillet, 2010, str.164).

Odgajatelji moraju biti visoko kvalificirani za rad sa djecom s poremećajem iz spektra autizma, trebaju osigurati primjeren prostor i poticajno okruženje za razvoj djece, kontinuirano pratiti aktivnosti i iskustva djece koje stječu u vrtićkoj skupini.

Važno je spomenuti da veliku ulogu u integraciji djece s poremećajem iz spektra autizma imaju i djeca urednog razvoja. Naime, djeci sa autizmom treba pružiti priliku za druženje i razne aktivnosti sa ostalom djecom zbog mogućnosti spoznavanja vrednota te za bolji razvoj tjelesnih, društvenih, emocionalnih i spoznajnih sposobnosti. Također, veliku korist u svom razvoju imaju i djeca urednog razvoja zbog poticanja razvoja svijesti, razumijevanja,

uvažavanja različitosti te zbog razumijevanja posebnih potreba djece s poremećajem iz spektra autizma.

O vršnjačkoj pomoći Bouillet ističe „da je važno kod djece razvijati pozitivne vršnjačke interakcije, koje istodobno pridonose ostvarenju drugih važnih ciljeva odgoja i obrazovanja“ (Bouillet, 2010, str.77).

Dječji psihijatar Stanley Greenspan je razvio pristup djeci s posebnim potrebama, poznat kao Floor-time, koji se temelji na toplom ophođenju s djetetom dok ga istodobno vodimo kroz njegove emocionalne, funkcionalne i razvojne razine. „Floor time je prilika za uključivanje djeteta na svim njegovim funkcionalnim emocionalnim razvojnim razinama u isto vrijeme, do najviše razine za koju je sposobno“ (Greenspan, 2004, str.229).

Glavni ciljevi ovog pristupa su poticanje pažnje i intimnosti, poticanje izražavanja i uporaba osjećaja, dvosmjerna komunikacija i logička misao.

3. METODA ISTRAŽIVANJA

3.1 Cilj istraživanja

Glavni cilj ovog istraživanja je ispitati mišljenja zaposlenih odgajatelja u predškolskim ustanovama i studenata ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja o uključivanju djece s poremećajem iz spektra autizma u predškolske ustanove.

3.2 Procedura istraživanja i ispitanici

Istraživanje je provedeno anketnim upitnikom korištenjem digitalnog alata Google docs. koje je provedeno u periodu od 14. lipnja 2020. g. do 20. srpnja 2020.g. U anketnom upitniku sudjelovalo je 121 ispitanik, među kojima su zaposleni odgajatelji te studenti ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

3.3 Instrument istraživanja

Za potrebe istraživanja korišten je upitnik pod nazivom „Mišljenja studenata i zaposlenih odgajatelja o uključivanju djece s poremećajem iz spektra autizma u predškolske ustanove“.

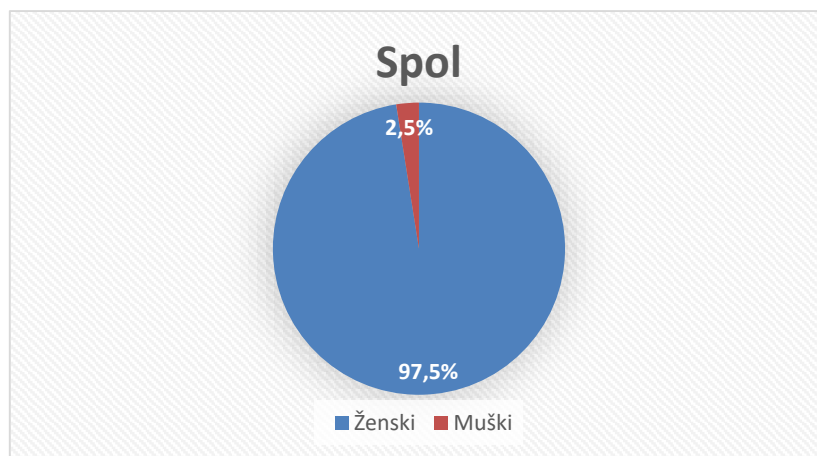
Prvi dio upitnika sadrži osam pitanja o općim informacijama o ispitanicima kao što su dob, spol, stupanj obrazovanja, radno iskustvo, imaju li iskustvo u radu sa djecom s poremećajem iz spektra autizma i imaju li dijete s poremećajem iz spektra autizma u skupini. Drugi dio upitnika sadrži 17 tvrdnji sa skalom Likertovog tipa od 5 stupnjeva (1-uopće se ne slažem; 2-ne slažem se; 3-djelomično se slažem; 4-slažem se; 5-u potpunosti se slažem).

Anketni upitnik se sastoji od ukupno 25 pitanja, od kojih je 5 pitanja informativnog tipa, dok se preostalih 20 pitanja odnosi na izražavanje stava i mišljenja ispitanika.

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

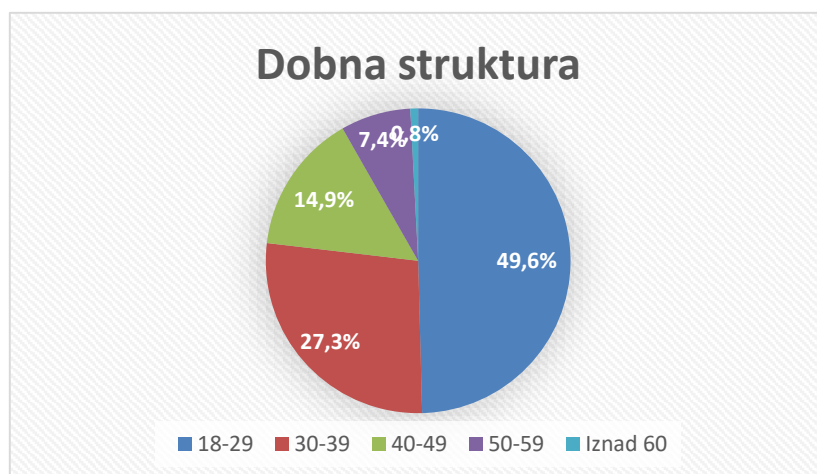
4.1 Opće informacije o ispitanicima

U istraživanju sudjelovalo je 121 ispitanik od kojih je 97.5% žena i 2.5% muškaraca. Raspodjela ispitanika prema spolu prikazana je u grafikonu 1. Ukupno je sudjelovalo 41.3% studenata i 58.7% zaposlenih odgajatelja.

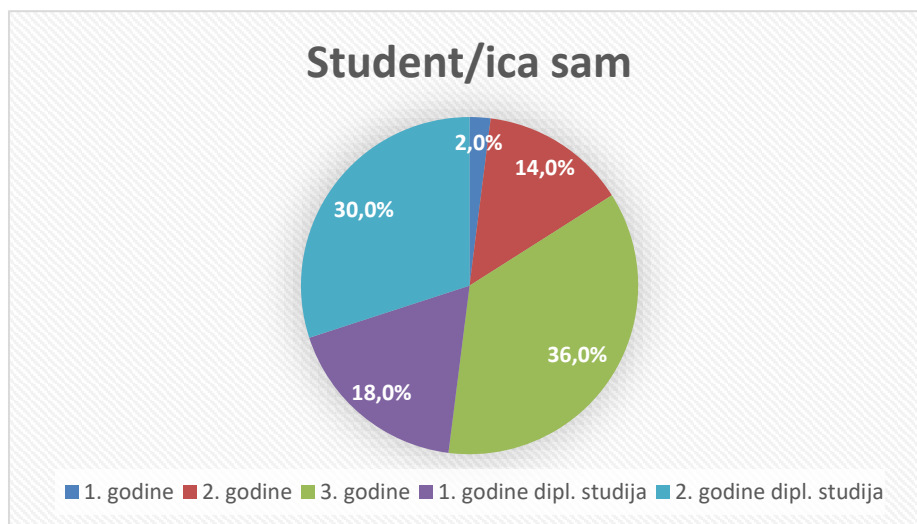
Graf 1 –Raspodjela ispitanika prema spolu

Prema dobnoj strukturi ispitanici su podijeljeni u pet dobnih skupina. Najviše ispitanika (49.6%) ima u najmlađoj dobnoj skupini između 18-29 godina, a najmanje (0,8%) u najstarijoj dobnoj skupini iznad 60 godina starosti. 27.3% ima 30-39 godina, 14.9% ima 40-49 godina, 7.4% ima 50-59 godina.

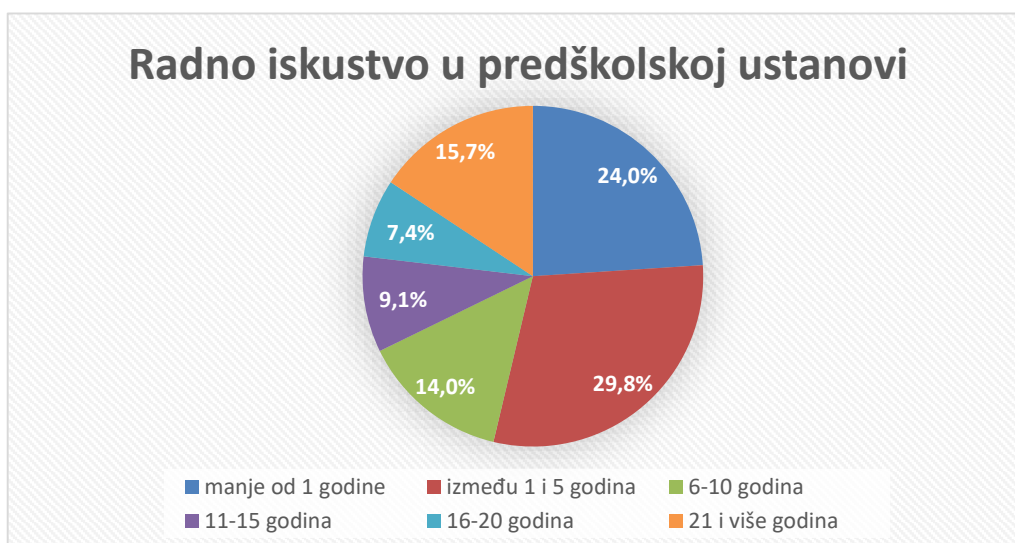
Graf 2 – Dobna struktura ispitanika

U istraživanju su sudjelovali studenti preddiplomskog i diplomskog studija ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Zastupljenost studenata 1.godine preddiplomskog studija je 2 % (N=1), zastupljenost studenata 2.godine studija ima 14% (N=7), dok 36% (N=18) studenata trenutno pohađa 3.godinu studija. Udjel studenata 1. godine diplomskog studija je 18% (N=9) i 30 % (N=15) studenata je 2. godina diplomskog studija.

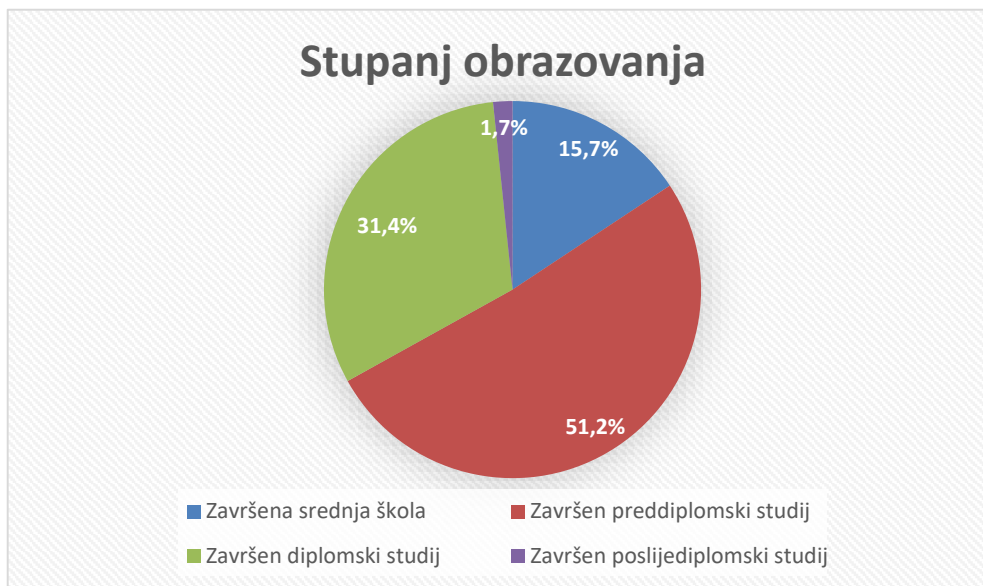
Graf 3 – Raspodjela studenata po godinama studija

Obzirom na kronološku dob i zastupljenost ispitanika očekivano je različito radno iskustvo u predškolskoj ustanovi: 24% ispitanika ima manje od 1 godine iskustva, 29.8% ima između 1 i 5 godina iskustva, 6-10 godina iskustva ima 14% ispitanika, 9.1% ima 11-15 godina iskustva, 7.4% ima 16-20 godina iskustva te 15.7% ispitanika ima 21 i više godina iskustva rada u predškolskoj ustanovi.

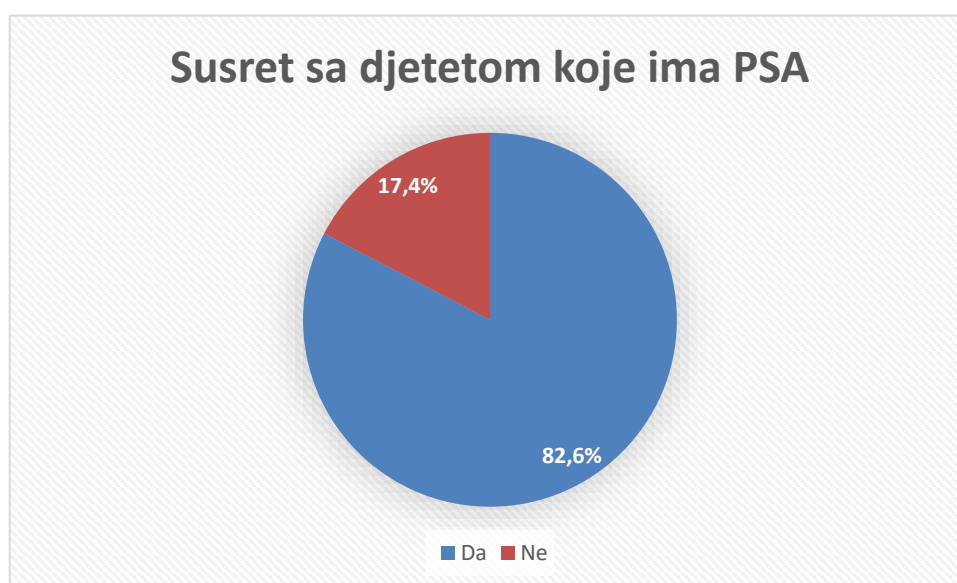
Graf 4 – Radno iskustvo ispitanika u predškolskoj ustanovi

Najviši stupanj obrazovanja kod većeg dijela ispitanika je završen preddiplomski studij, odnosno njih 51,2%, završen diplomski studij ima 31,4% ispitanika, srednju školu njih 15,7%, dok 1,7% ispitanika ima završen poslijediplomski studij.

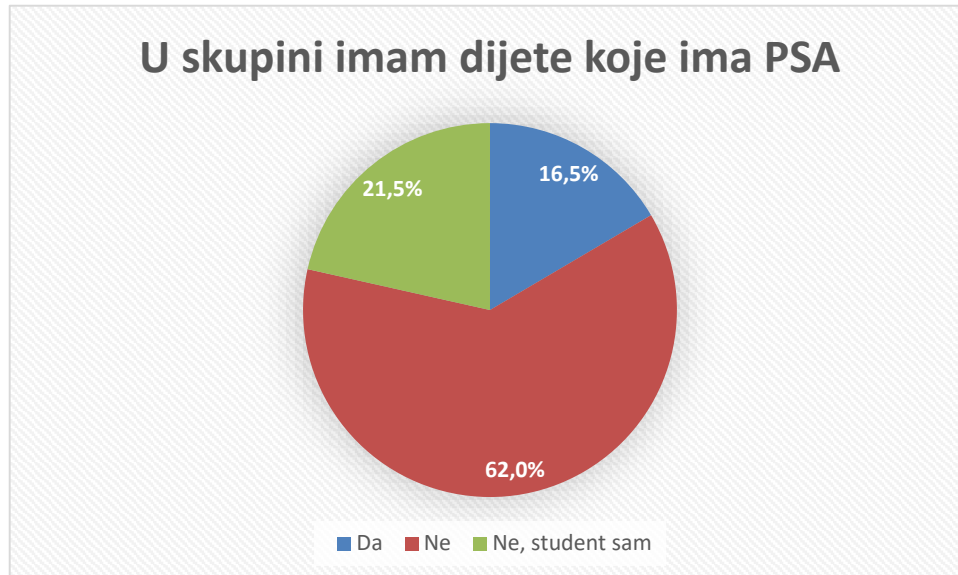
Graf 5 – Stupanj obrazovanja ispitanika

82,6% ispitanika odgovara da se susrelo sa djecom s poremećajem iz spektra autizma u svom radu ili na stručnoj praksi, dok se 17,4% nikada nije srelo sa djetetom s poremećajem iz spektra autizma.

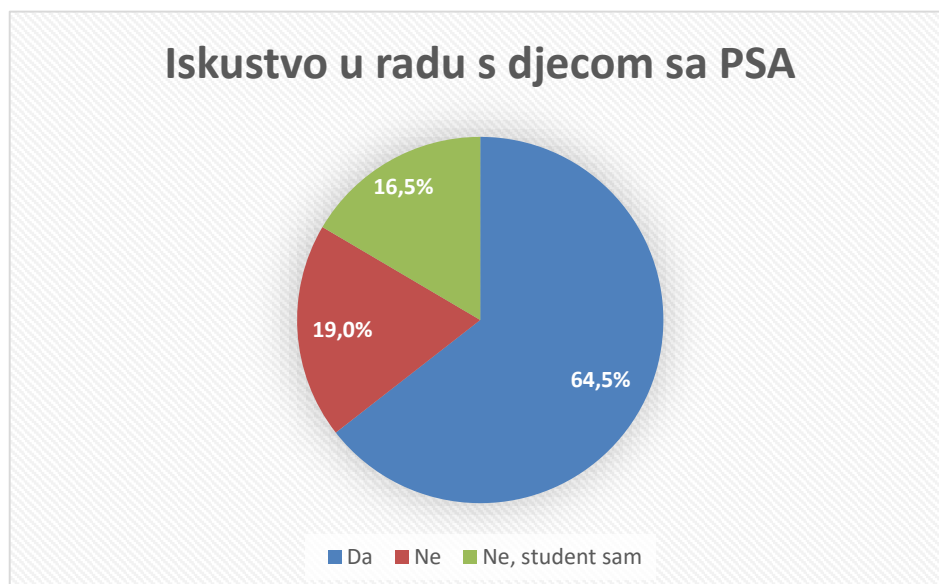
Graf 6 – Susretanje ispitanika sa djetetom koje ima PSA

Na pitanje imaju li trenutno u svojoj odgojnoj skupini dijete s poremećajem autizma, njih 16.5% odgovara da ima, a 62 % ispitanika nema. Ostalih 21.5% nemaju obzirom da su studenti.

Graf 7 – Rad ispitanika u skupini sa djetetom koje ima PSA

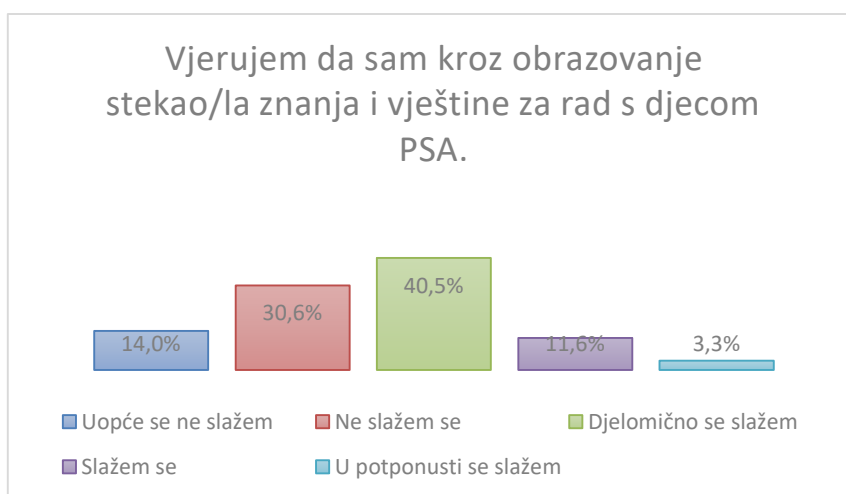
Na pitanje imaju li iskustva u radu s djecom s poremećajem iz spektra autizma, njih 64.5% odgovara da ima iskustva, 19% ispitanika nema iskustva, a ostalih 16.5% nema jer su studenti.

Graf 8 – Iskustvo ispitanika u radu s djecom sa PSA

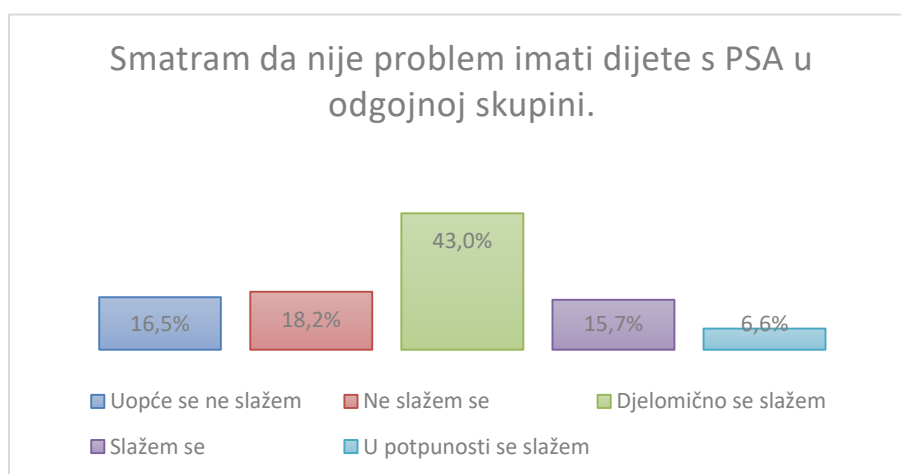
Ispitanicima je predstavljeno sedamnaest tvrdnji, te im je ponuđeno pet razina slaganja sa napisanom tvrdnjom. Za svaku tvrdnju odgovori su analizirani u Microsoft Excel-u, na način da su izračunati postoci slaganja ispitanika sa određenom tvrdnjom. Analizirani rezultati su prikazani na grafovima od 9 do 25 za svaku pojedinu tvrdnju.

Prema mišljenju studenata i zaposlenih odgajatelja o stjecanju znanja i vještina za rad s djecom s poremećajem iz spektra autizma kroz obrazovanje njih 44,6% odgovara da se uopće ne slaže ili se ne slaže s tom tvrdnjom, 40,5% se djelomično slaže, dok samo 14,9% ispitanika se slaže ili se u potpunosti slaže.

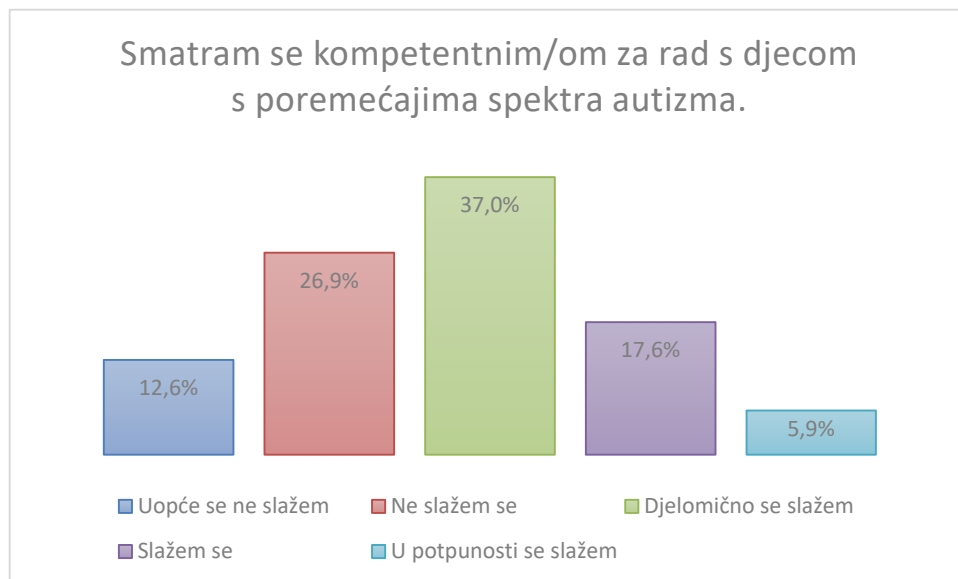
Graf 9 – Rezultati o stečenom znanju i vještinama za rad s djecom s PSA kroz obrazovanje

Rezultati pokazuju da se samo 6,6% ispitanika u potpunosti slaže sa tvrdnjom da nije problem imati dijete s poremećajem iz spektra autizma u skupini, 15,7% se slaže, djelomično se slaže 43% ispitanika te 34,7% se ne slaže ili se uopće ne slaže.

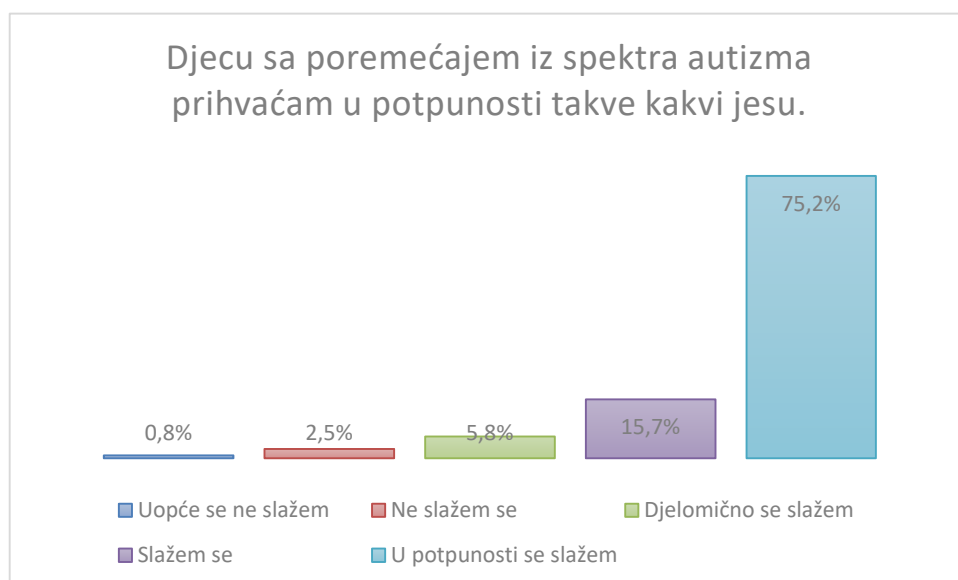
Graf 10 – Rezultati o tvrdnji kako nije problem imati dijete s PSA u skupini

Da se smatraju kompetentnim za rad s djecom s poremećajem iz spektra autizma, 23,5% ispitanika se slaže ili se u potpunosti slaže, njih 37% se djelomično slaže, dok se 39,5% ispitanika ne slaže ili se uopće ne slaže.

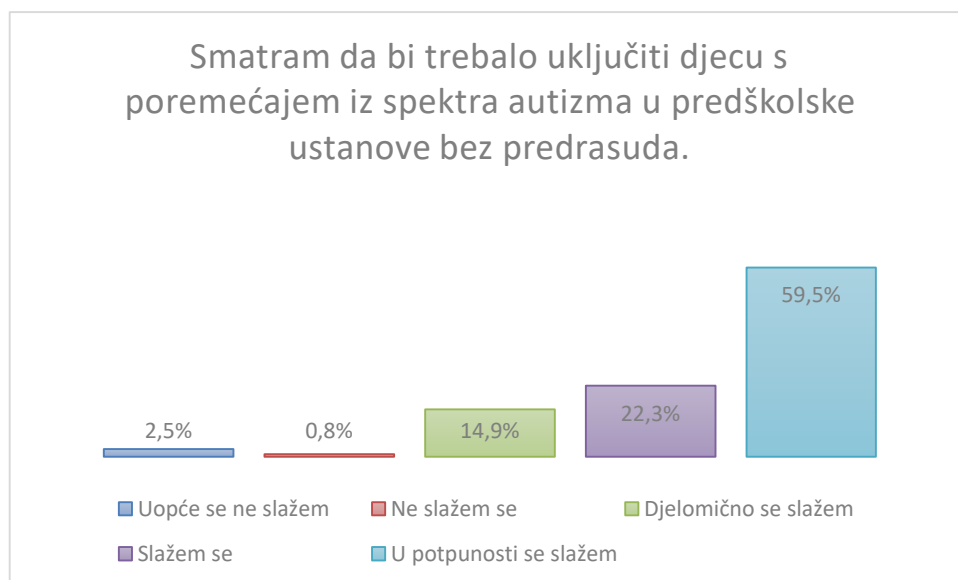
Graf 11 – Rezultati o kompetencijama za rad s djecom s PSA

Na tvrdnju da djecu s poremećajem iz spektra autizma prihvaćaju u potpunosti takve kakvi jesu, njih 3,3% se uopće ne slaže ili se ne slaže, 5,8% ispitanika se djelomično slaže, te 90,9% ispitanika se slaže ili se u potpunosti slaže.

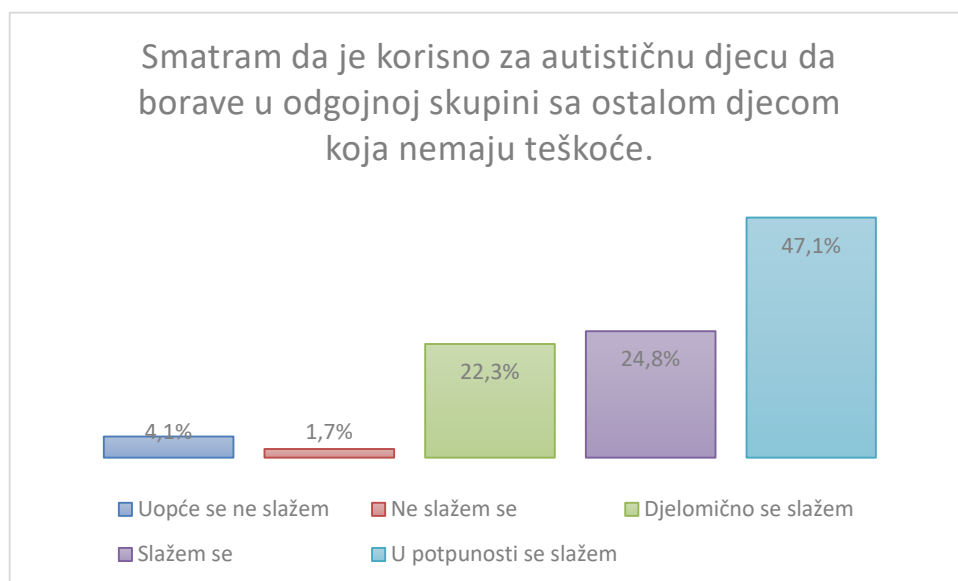
Graf 12 – Rezultati o prihvaćanju djece s PSA

Prema mišljenju odgajatelja i studenata o uključivanju djece s poremećajem iz spektra autizma u predškolske ustanove bez predrasuda, rezultati pokazuju da 3,3% ispitanika se uopće ne slaže ili se ne slaže, 14,9% se djelomično slaže i 81,8% ispitanika se slaže ili se u potpunosti slaže.

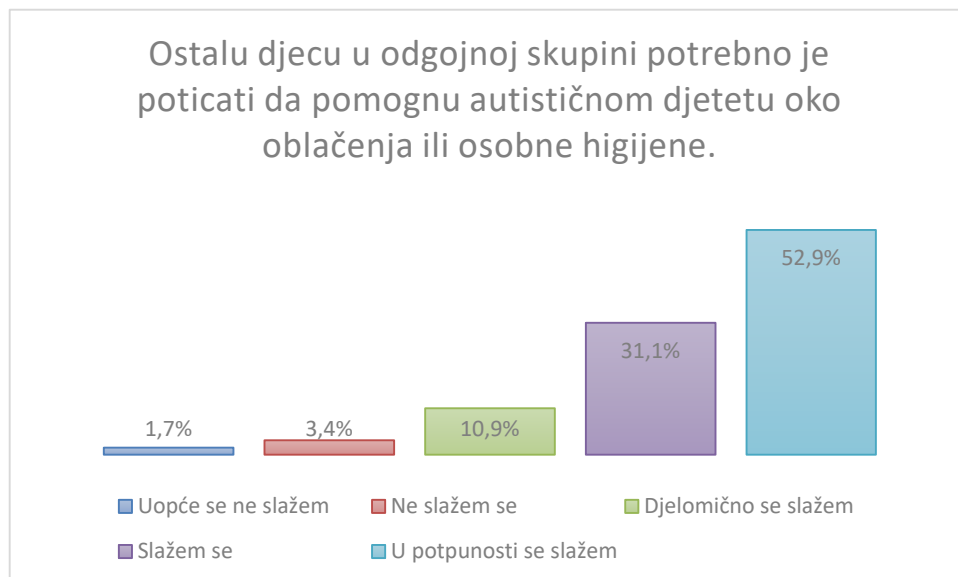
Graf 13 – Rezultati o uključivanju djece s PSA u predškolske ustanove

Da je korisno za autističnu djecu da borave u odgojnoj skupini sa ostalom djecom koja nemaju teškoće, 71,9% ispitanika se u potpunosti slaže ili se slaže, djelomično se slaže 22,3%, dok se 5,8% ispitanika ne slaže ili se uopće ne slaže.

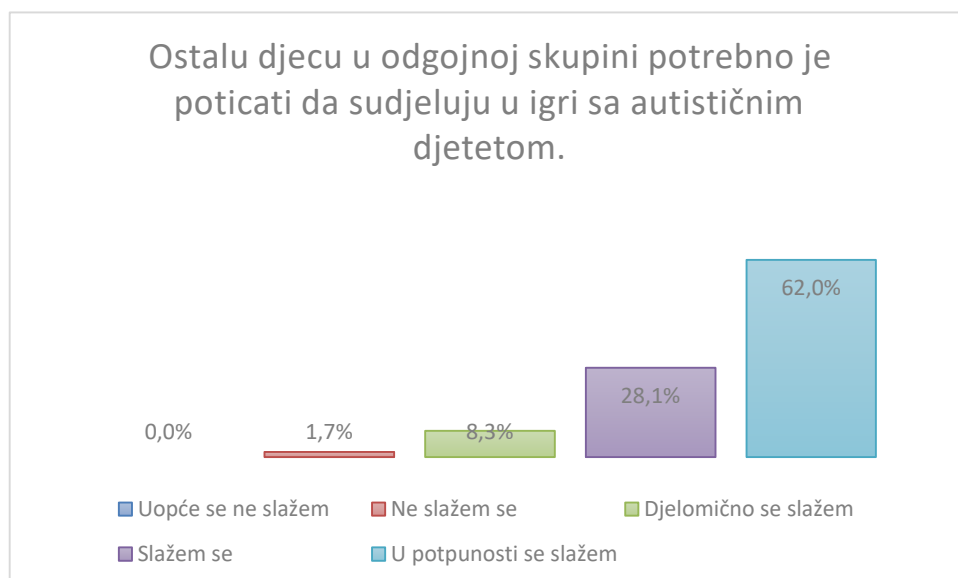
Graf 14 – Rezultati o koristi za autističnu djecu da borave u odgojnoj skupini sa ostalom djecom koja nemaju teškoće

Da ostalu djecu u skupini treba poticati da pomognu autističnom djetetu oko oblačenja ili osobne higijene, njih 5,1% se uopće ne slaže ili se ne slaže, 10,9% se djelomično slaže, dok se 84% slaže ili se u potpunosti slaže.

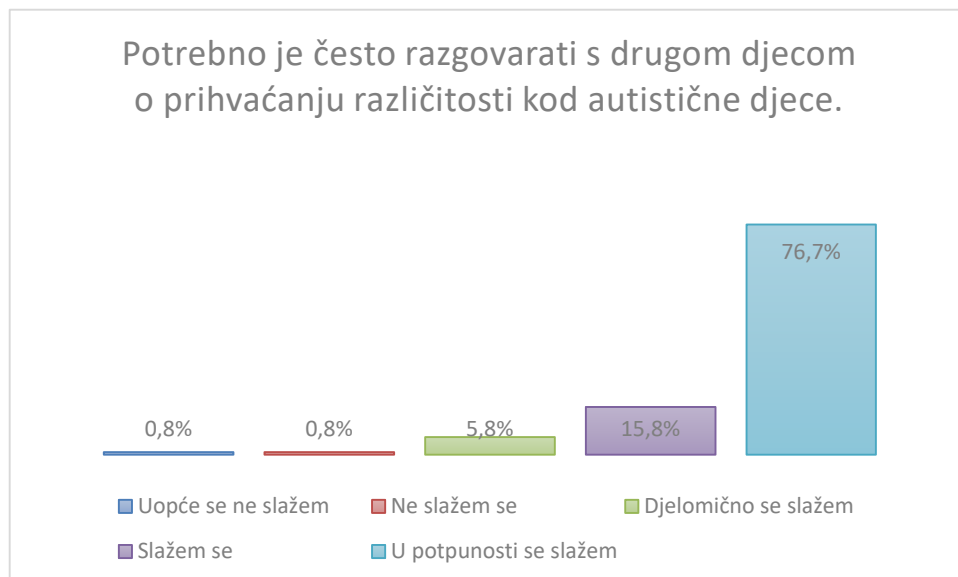
Graf 15 – Rezultati o poticanju ostale djece u odgojnoj skupini da pomognu autističnom djetetu oko oblačenja ili higijene

Čak 90,1% ispitanika se slaže ili se u potpunosti slaže da je ostalu djecu u skupini potrebno poticati da sudjeluju u igri sa autističnim djetetom. Djelomično se slažu 8,3% ispitanika te preostalih 1,7% se ne slažu.

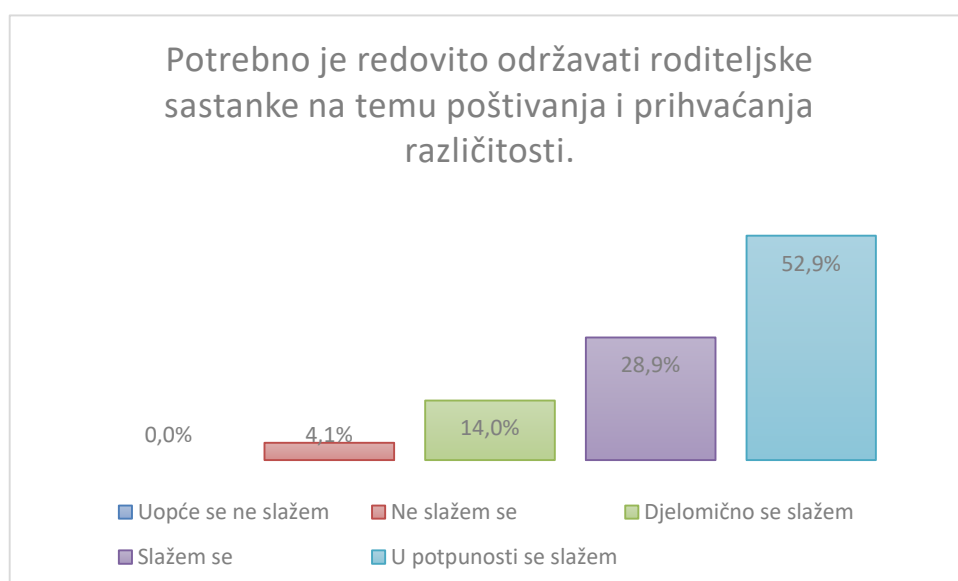
Graf 16 – Rezultati o poticanju ostale djece da sudjeluju u igri sa autističnim djetetom

Na tvrdnju da je potrebno često razgovarati s drugom djecom o prihvaćanju različitosti kod autistične djece, 92,5% ispitanika se slaže ili se u potpunosti slaže te 5,8% se djelomično slaže. Samo 1,6% ispitanika se sa ovom tvrdnjom ne slaže ili se uopće ne slaže.

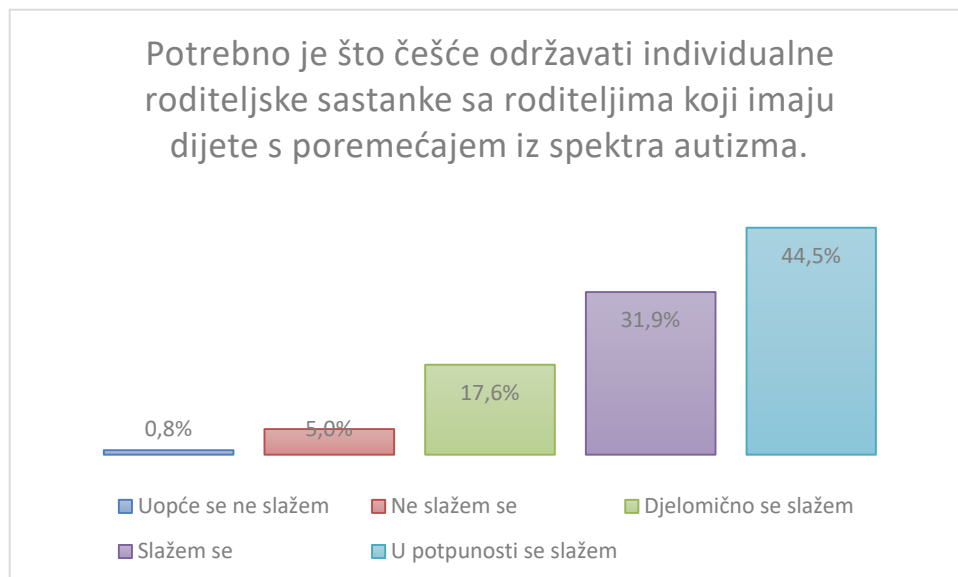
Graf 17 – Rezultati o čestom razgovoru s drugom djecom o prihvaćanju različitosti kod autistične djece

Što se tiče redovitog održavanja roditeljskih sastanaka na temu poštivanja i prihvaćanja različitosti, 81,8% ispitanika je odgovorilo da se slaže ili da se u potpunosti slaže, 14% ih se djelomično slaže, dok se 4,1% ne slaže.

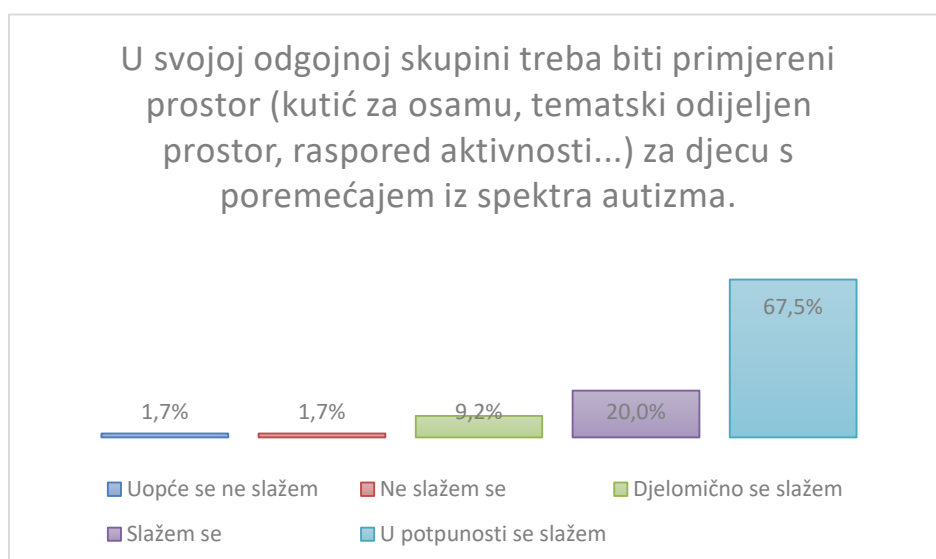
Graf 18 – Rezultati o održavanju roditeljskih sastanaka na temu poštivanja i prihvaćanja različitosti

Stajalište ispitanika o češćem održavanju individualnih roditeljskih sastanaka sa roditeljima koji imaju dijete s poremećajem iz spektra autizma, njih 76,4% se slaže ili se u potpunosti slaže, djelomično se slaže 17,6%, a 5,8% ispitanika se ne slaže ili se uopće ne slaže.

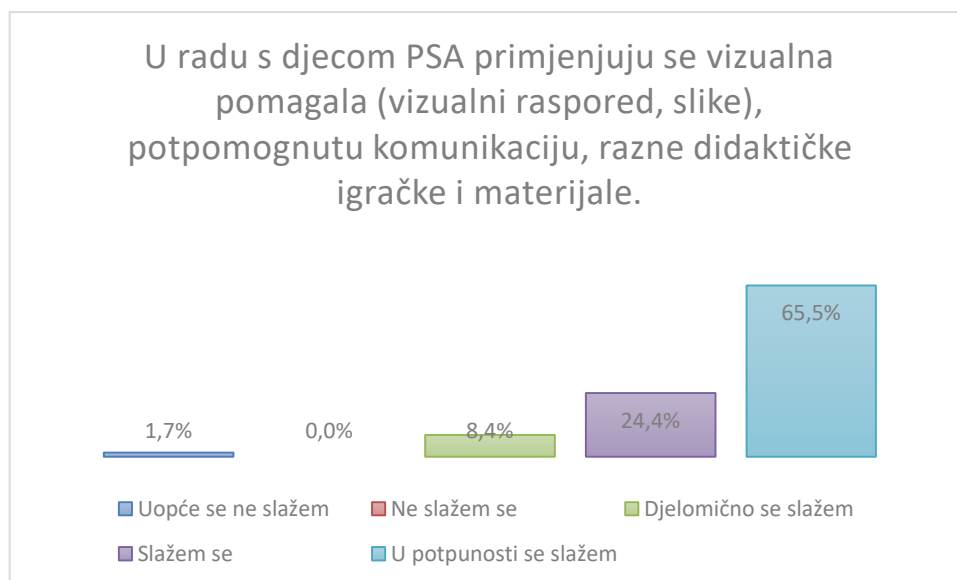
Graf 19 – Rezultati o održavanju individualnih roditeljskih sastanaka sa roditeljima koji imaju dijete s PSA

Na anketnu tvrdnju da u odgojnoj skupini treba biti primjeren prostor kao što su kutić za osamu, tematski odijeljen prostor i raspored aktivnosti za djecu s poremećajem iz spektra autizma, 87,5% se slaže ili se u potpunosti slaže, 9,2% se djelomično slaže, dok se 3,4% ispitanika ne slaže ili se uopće ne slaže.

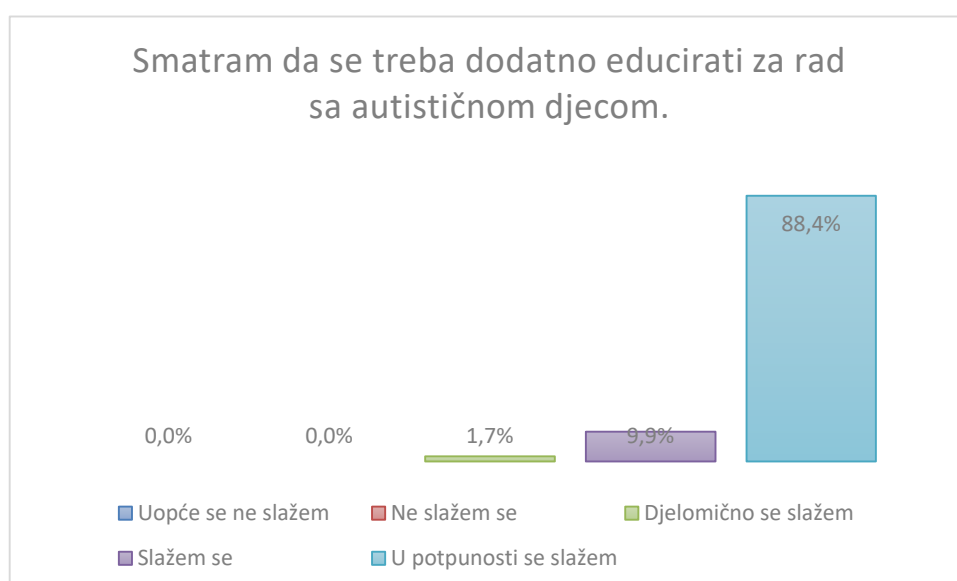
Graf 20 – Rezultati o primjerenom prostoru u odgojnoj skupini za djecu s PSA

Da se u radu s djecom s poremećajem iz spektra autizma primjenjuju vizualna pomagala (vizualni raspored, slike), potpomognuta komunikacija, razne didaktičke igračke i materijali, misli 89,9% ispitanika koji se slaže ili se u potpunosti slaže, 8,4% se djelomično slaže, dok se 1,7% uopće ne slaže.

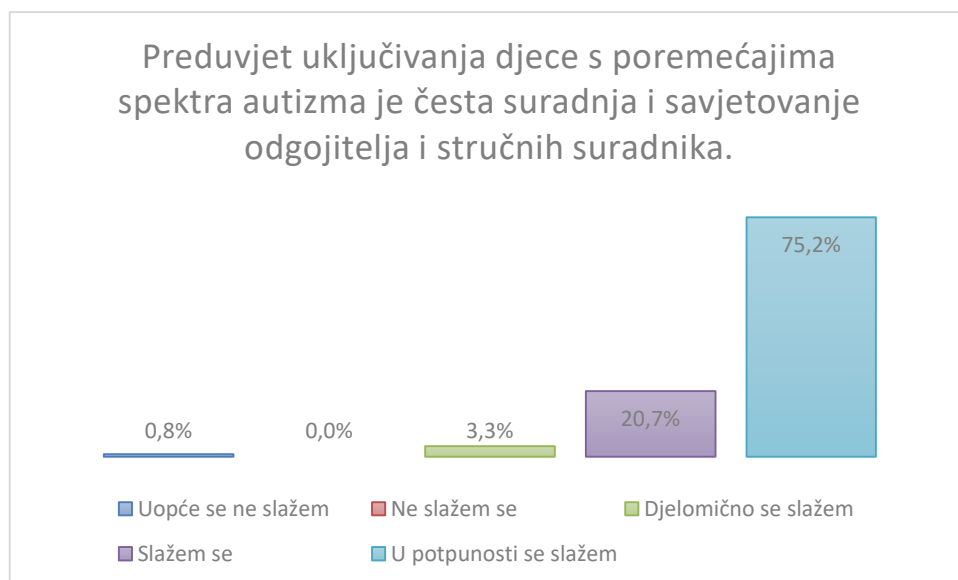
Graf 21 – Rezultati o primjenjivanju vizualnih pomagala, potpomognute komunikacije, raznih didaktičkih materijala u radu s djecom s PSA

Obzirom na to smatraju li da se treba dodatno educirati za rad sa autističnom djecom, čak 98,3% ispitanika se slaže ili se u potpunosti slaže, dok se ostalih 1,7% ispitanika djelomično slaže.

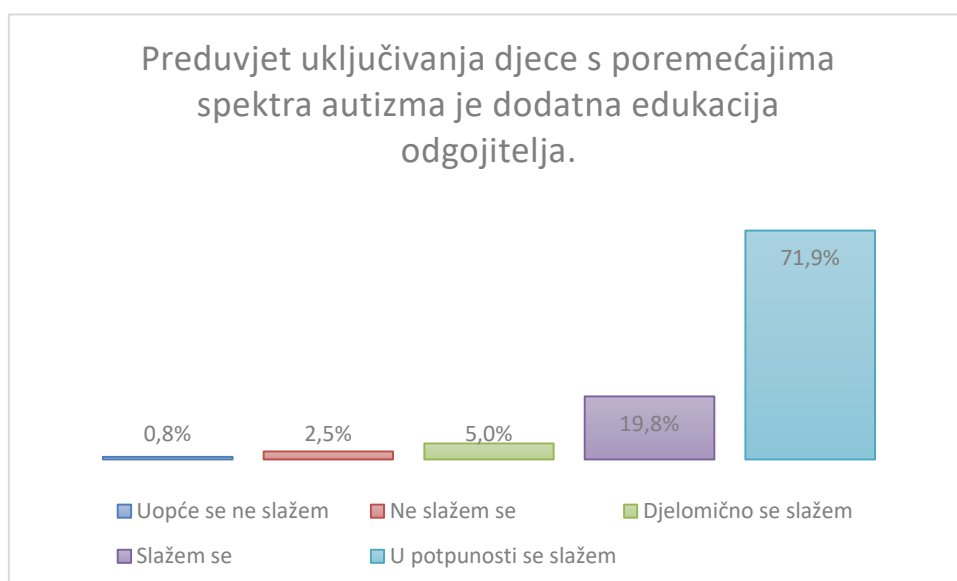
Graf 22 – Rezultati o dodatnom educiranju za rad sa autističnom djecom

Mišljenje ispitanika da je preduvjet uključivanja djece s poremećajem iz spektra autizma česta suradnja i savjetovanje odgajatelja i stručnih suradnika, 95,9% odgovara da se slaže ili se u potpunosti slaže. Da se djelomično slažu, odgovara 3,3% ispitanika, dok preostalih 0,8% se uopće ne slaže.

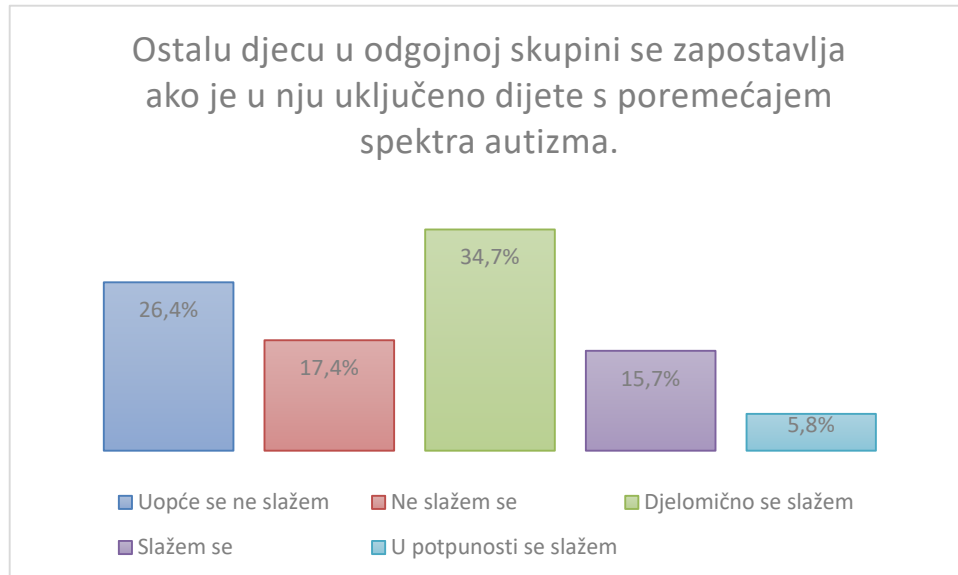
Graf 23 – Rezultati o važnosti česte suradnje i savjetovanja odgojitelja i stručnih suradnika kao preduvjeta uključivanja djece s PSA

Da je preduvjet uključivanja djece s poremećajem iz spektra autizma dodatna edukacija odgajatelja, 91,7% ispitanika se slaže ili se u potpunosti slaže, 5% ispitanika se djelomično slaže, a 3,3% se ne slaže ili se uopće ne slaže.

Graf 24 – Rezultati o važnosti edukacije odgojitelja kao preduvjeta uključivanja djece s PSA

Na tvrdnju da se ostalu djecu u odgojnoj skupini zapostavlja ako je u nju uključeno dijete s poremećajem iz spektra autizma, 43,8% ispitanika se uopće ne slaže ili se na slaže, djelomično se slaže 34,7% ispitanika te 21,5% ispitanika se slaže ili se u potpunosti slaže.

Graf 25 – Rezultati o zapostavljanju ostale djece u odgojnoj skupini ako je u nju uključeno dijete s PSA

5. RASPRAVA

U ovom istraživanju saznajemo o iskustvu odgajatelja s djecom s poremećajem iz spektra autizma, koliko su spremni i imaju li kompetencije za rad s takvom djecom, prihvaćaju li djecu sa autizmom u potpunosti, kako ostala djeca prihvaćaju djecu s poremećajem iz spektra autizma i jesu li za to da se djeca uključe u predškolske ustanove.

U istraživanju je ukupno sudjelovalo 121 ispitanik od kojih je 41.3% studenata i 58.7% zaposlenih odgajatelja.

Glavni cilj ovog istraživanja bio je prikazati mišljenje studenata i zaposlenih odgajatelja o uključivanju djece s poremećajem iz spektra autizma u predškolske ustanove, smatraju li se kompetentnim za rad, jesu li dosadašnjim obrazovanjem usavršili svoja znanja i vještine te trebaju li se još dodatno educirati za rad sa autističnom djecom.

Rezultati su pokazali da se ispitanici slažu s tim da se djeca s poremećajem iz spektra autizma uključe s predškolske ustanove bez predrasuda. Za tvrdnju da su kroz obrazovanje stekli znanje i vještine za rad sa djecom s poremećajem iz spektra autizam, samo mali broj ispitanika se slaže s time, da se smatraju kompetentnim govori nam postotak od samo 23,5% ispitanika, a to nam govori i činjenica da se 98,3% ispitanika slaže da se treba dodatno educirati za rad s autističnom djecom.

Prema istraživanju, u radu „Kompetencije odgojitelja djece rane i predškolske dobi za inkluzivnu praksu“ Bouillet navodi da je „važno unaprijediti sustav školovanja odgajatelja kako bi tijekom školovanja bili kvalitetnije pripremljeni za izazove inkluzivne prakse. Autorica također navodi da se tokom studiranja na učiteljskim fakultetima gdje se inkluzivna pedagogija podučava u okviru izdvojenog kolegija, ne mogu osigurati očekivane i potrebne kompetencije“ (Bouillet, 2011, str.337).

Na tvrdnju da djecu s poremećajem iz spektra autizma prihvaćaju u potpunosti takve kakvi jesu, mali postotak ispitanika (3,3%) se ne slaže, 90,9% ispitanika se slaže ili se u potpunosti slaže, a ostali ispitanici kojih je 5,8% se djelomično slaže. Iako se mali broj ispitanika ne slaže s ovom tvrdnjom trebamo napomenuti da je vrlo važno educirati studente odnosno buduće odgajatelje da prihvaćaju svu djecu bez obzira na njihove poteškoće.

U radu „Kompetencije odgojitelja djece rane i predškolske dobi za inkluzivnu praksu“ Bouillet navodi da bi „na Učiteljskom fakultetu trebali biti specijalizirani kolegiji koji bi bili usmjereni formiranju prihvaćajućih stavova prema djeci s posebnim potrebama, poticanju vjere u mogućnost njihova napretka i obrazovanja“ (Bouillet, 2011, str.337).

Da je korisno za autističnu djecu da borave u odgojnoj skupini sa ostalom djecom koja nemaju teškoće, 71,9% ispitanika se u potpunosti slaže ili se slaže, djelomično se slaže 22,3%, dok se 5,8% ispitanika ne slaže ili se uopće ne slaže. Djeca s poremećajem iz spektra autizma imat će priliku uključiti se u redoviti predškolski program i pokušati naučiti vještine od svojih vršnjaka ukoliko budu boravila u odgojnoj skupini. Poticanjem djece urednog razvoja da pomognu djeci s poremećajem iz spektra autizma u obavljanju nekih jednostavnih aktivnosti, zapravo ih učimo kako su ta djeca različita, ali da su vrijedni kao i oni i da ih trebamo prihvatiti.

Stajalište ispitanika o češćem održavanju individualnih roditeljskih sastanaka sa roditeljima koji imaju dijete s poremećajem iz spektra autizma, njih 76,4% se slaže ili se u potpunosti slaže, djelomično se slaže 17,6%, a 5,8% ispitanika se ne slaže ili se uopće ne slaže.

Prema istraživanju Bouillet (2011) primjećujemo da odgajatelji najčešće prakticiraju postavljanje i održavanje pozitivnih suradničkih odnosa s obiteljima.

Na tvrdnju da u odgojnoj skupini treba biti primjeren prostor kao što su kutić za osamu, tematski odijeljen prostor i raspored aktivnosti za djecu s poremećajem iz spektra autizma, 87,5% se slaže ili se u potpunosti slaže, 9,2% se djelomično slaže, dok se 3,4% ispitanika ne slaže ili se uopće ne slaže. Da se u radu s djecom s poremećajem iz spektra autizma primjenjuju vizualna pomagala (vizualni raspored, slike), potpomognuta komunikacija, razne didaktičke igračke i materijali, misli 89,9% ispitanika koji se slaže ili se u potpunosti slaže, 8,4% se djelomično slaže, dok se 1,7% uopće ne slaže.

U radu Bouillet (2011) vidljivo je da 47,3% odgajatelja rijetko primjenjuju korištenje različitih materijala, medija i tehnologija, uključujući prilagođenu i pomoćnu tehnologiju što pokazuje da se rezultati istraživanja ovih tvrdnji uvelike razlikuju.

Bouillet (2011) u svom radu ističe da „mnogi odgajatelji, unatoč mnogim manjkavostima samog sustava, nastoje maksimalno pridonijeti dobrobiti predškolskoj djeci s posebnim potrebama i da upravo oni potvrđuju smislenost inkluzivnog procesa i otvaraju mogućnosti daljnjeg usavršavanja inkluzivne prakse“ (Bouillet, 2011, str.337).

Mišljenje ispitanika da je preduvjet uključivanja djece s poremećajem iz spektra autizma česta suradnja i savjetovanje odgajatelja i stručnih suradnika, 95,9% odgovara da se slaže. Da je preduvjet uključivanja djece s poremećajem iz spektra autizma dodatna edukacija odgajatelja, 91,7% ispitanika se slaže.

U radu Jasne Kudek Mirošević i Anke Jurčević Lozančić „Stavovi odgojitelja i učitelja o provedbi inkluzije u redovitim predškolskim ustanovama i osnovnim školama“ navodi se da „odgojitelji pokazuju motiviranost i visoki stupanj senzibilizacije za rad s djecom s teškoćama i iskazuju interese u svom stručnom usavršavanju za unaprjeđivanje rada u području odgojno-obrazovne inkluzije. Pri tom oni smatraju da ne ostvaruju dovoljno kvalitetne suradnje sa stručnim suradnicima i da oni nisu u dovoljnom broju zastupljeni. Odgojitelji procjenjuju da su dovoljno kompetentni za prepoznavanje, otkrivanje i osvještavanje svojeg odgojnog pristupa tj. percipiraju svoj rad kvalitetnim u odabiranju adekvatnih metoda rada s djecom s teškoćama“ (Kudek Mirošević, Jurčević Lozančić, 2014, str.26).

6. ZAKLJUČAK

Ovim se radom pokušalo prikazati što studenti i zaposleni odgajatelji misle o uključivanju djece s poremećajem iz spektra autizma u predškolske ustanove i rezultati istraživanja su pokazali da se ispitanici slažu da se autistična djeca uključe u redovne predškolske ustanove.

U odgojno-obrazovnom procesu važno je da odgajatelji potiču interese i sposobnosti djeteta s poremećajem iz spektra autizma na način da se pristupi individualiziranim radom. Na djetetov napredak i razvoj u razvojnim područjima možemo utjecati ako na vrijeme djelujemo i kontinuirano poučavamo. Također je vrlo važna suradnja sa djetetovim roditeljima i savjetovanje sa stručnim suradnicima u vrtiću, što je bitan faktor u odgoju i obrazovanju djece s poremećajem iz spektra autizma. Stručnim usavršavanjem odgajatelja osigurava se kompetentnost za rad s djecom s poremećajem iz spektra autizma, izbor najprikladnijeg metodičkog pristupa i uočavanje potreba pojedinog djeteta. Odgajatelj bi trebao biti osoba bez predrasuda i težiti prihvaćanju djeteta sa svim manama i vrlinama bez obzira na stupanj oštećenja.

Uloga odgajatelja je pružanje podrške i pomoći djeci s poremećajem iz spektra autizma u odgojno-obrazovnom procesu i trebaju biti spremni na dodatno educiranje i cjeloživotno obrazovanje. S vremenom je sve više dodatnih odgajatelja, asistenata i rehabilitatora uključeno u proces stvaranja povoljnih uvjeta za kvalitetniji razvoj djece s poremećajem iz spektra autizma. Uloga asistenata i rehabilitatora je pružanje odgovarajuće pomoći djeci, stvaranje uvjeta za uspješnu inkluziju djece s poremećajem iz spektra autizma, suradnja sa roditeljima djeteta, odgajateljima i stručnim suradnicima.

Djecu s poremećajem iz spektra autizma trebamo uključiti u predškolske ustanove zbog socijalizacije s drugom djecom u skupini kako se ne bi osjećala isključeno i kako bi se osjećala vrijedno poput vršnjaka. Vrlo važno je i naučiti ostalu djecu u odgojnoj skupini da razviju empatiju prema djeci s poteškoćama i prihvaćaju različitosti kod djece s posebnim potrebama. Djecu s poremećajem iz spektra autizma trebamo u potpunosti prihvatiti bez obzira na njihove mnogobrojne teškoće jer svako dijete ima svoju vrijednost i osobnost.

7. LITERATURA

Blažević, K., Škrinjar, J., Cvetko, J., i Ružić, L. (2006.). Posebnosti odabira tjelesne aktivnosti i posebnosti prehrane kod djece s autizmom. *Hrvat. Športskomed. Vjesn.*, 2006 (21), 70-83.

Borovčić Kurir, M. (2018.). Naš život u spektru. Split: Harfa.

Bouillet, D. (2010.). Izazovi integriranog odgoja i obrazovanja. Zagreb: Školska knjiga.

Bouillet, D. (2016.). Uvažavanjem različitosti do kulture mira: priručnik za odgojitelje djece rane i predškolske dobi. Zagreb.

Bouillet, D. (2011.). Kompetencije odgojitelja djece rane i predškolske dobi za inkluzivnu praksu. *Pedagoški istraživanja*, 8 (2), 323-340.

Bouillet, D., i Bukvić, Z. (2015.). Razlike u mišljenjima studenata i zaposlenih učitelja o obrazovnoj inkluziji učenika s teškoćama. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 51 (1), 9-23.

Bujas Petković, Z. (1995.). Autistični poremećaj. Zagreb: Školska knjiga.

Bujas Petković, Z., Frey Škrinjar, J. i sur. (2010.). Poremećaji autističnog spektra, značajke i edukacijsko-rehabilitacijska podrška. Zagreb: Školska knjiga.

Cepanec, M., Šimleša, S., i Stošić, J. (2015.). Rana dijagnostika poremećaja iz autističnog spektra-teorija, istraživanja i praksa. *Klinička psihologija*, 8 (2), 203-224.

Greenspan, S. I., i Lewis, D. (2004.). Program emocionalnog poticanja govorno-jezičnog razvoja: intenzivni program za obitelj, terapeute i edukatore. Zagreb: Ostvarenje.

Greenspan, S. I., i Wieder, S. (2003.). Dijete s posebnim potrebama: poticanje intelektualnog i emocionalnog razvoja. Lekenik: Ostvarenje.

Kudek Mirošević, J., i Jurčević Lozančić, A. (2014.). Stavovi odgojitelja i učitelja o provedbi inkluzije u redovitim predškolskim ustanovama i osnovnim školama. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 50 (2), 17-29

Mamić, D., Fulgosi Masnjak, R., i Pintarić Mlinar, L. (2010.). Senzorna integracija u radu s učenicima s autizmom. *Napredak*, 151 (1), 69-84.

Morling, E., i O'Connell, C. (2018.). Autizam: podrška djeci i učenicima s poremećajem iz spektra autizma. Zagreb: Educa.

Nikolić, S. (1992.). Autistično dijete. Zagreb: Prosvjeta.

Remschmidt, H. (2009.). Autizam: pojavni oblici, uzroci, pomoć. Zagreb: Naklada Slap.

Stacey, P. (2005.). Dječak koji je volio prozore: otvaranje srca i uma djeteta s teškoćama u razvoju. Lekenik: Ostvarenje.

Škrinjar, J. (2001). Autizam: osnovne značajke poremećaja, osoba s autizmom i specifičnosti potrebne podrške. *Dijete i društvo*, 3 (3), 303-318.

Škrinjar, J. F., Stošić, J., & Begić, M. (2016.). Vršnjački vođena intervencija za poticanje socijalne interakcije djeteta s poremećajem iz spektra autizma. *Logopedija*, 6 (2), 62-68.

Izjava o izvornosti završnog rada

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)